

VIDÖ

Natur

Det enda som avskärmar Malmöarna från Gudingen är Vidö och Ljusterö. Som ett försök till skyddsvärn, ligger de små och ynkliga strax väster de stora Malmöarna. Malmöarna är oformliga och utan fast kontur, spretande åt mest alla håll: Vidö och Ljusterö är motsatsen; små och med klart utdragen långsmal kontur i rak nord-sydlig riktning. Vidön är de större av de två och tillika den sydliga.

Vidön ligger utkastad i det innanhav Gudingen ju egentligen utgör, nästan helt i avsaknad av egen skärgård. Avståndet till andra öar är också påtagligt. Endast några få öar bryter vattenytan i närheten; Ljusterö i norr, Förö i väster och Malmöarna i öster. I söder bildar Norrlandet gränssida.

På håll ter sig Vidö ganska hög och med en jämt formad siluett, lite som en jäst bulle. Merparten av ön ligger omkring tio meter över havsytan. Det finns få låglänta och än färre strandnära låglänta partier. De mest uttalade ligger på öns östra sida. Vidö är till största delen barrskogstäckt; på torrt och hållmarksartat underlag växer huvudsakligen tall, på fuktigare underlag växer gran med mattor av blåbärsris. Lövinslaget återfinns sedvanligt runt bebyggelse och inägomark. Björk och ek dominerar med inslag av en. Invid den östra stranden och på några ställen intill odlingmarken finns ännu några kraftiga spärrekar.

Historia

Förhistoria

Vidön är en relativt mjukt rundad ö, i avsaknad av tvära kast och branter. De högsta punkterna når inte fullt 20 meter över havsytan, men merparten av ön ligger omkring tio meter högt. Detta betyder att stora delar av ön varit vattenbefriad mark redan under bronsålder. Trots detta och det fastlandsnära läget, vilket gjort ön lättillgänglig även i en mer vidsträckt förhistorisk skärgård, finns inga kända förhistoriska lämningar på ön. Inte heller finns några lämningar som för oss tillbaka till medeltid. Inte heller något som påvisar en tidig kolonisation. Situationen är med andra ord jämförbar med merparten öar längs Smålandskusten.

Namn

Vad namnet Vidön betyder vet vi inte. 1666 skrevs det Wijöö.

Jordnatur

Den tidigaste kända skriftliga uppgiften om Vidö, härrör från jordeboken 1544, där ön är upptagen som ett sāmjehehman på 1/8 mantal. (Sāmja = ett engångsarrende från kronan som gav full besittningsrätt med rätt att ärva och klyva jorden, dock inte äganderätten. Skillnaden mellan vanlig kronojord och sāmjejord var att arrendetiden inte som annars var begränsad till sex år och att man kunde bli avhyst mot sin vilja. Sāmjehehmanen var dessutom lägre beskattade.) Gustav Vasa var förstås inte så förtjust i sāmjesystemet, eftersom dessa hehman berövade staten skatteintäkter och besittningsmakt. Andra sāmjehehman i skärgården var Örö, Strupö och Vinö. För alla dessa tre hade sāmjesystemet upphört 1579 och öarna övergått till pura kronohemman. Det finns inga skäl att tro att Vidö skulle varit ett undanag från detta. Troligen återgick Vidö från sāmjestatus direkt till kronostatus. 1651 förs nämligen ½ mantal Vidö krono till det Köningsmarckska grevskapet och utgör därefter ladugårdsgods under Stegeholm. (Det var nästan undantagslöst kronogods som utgjorde markinnehavet i detta stora grevskap.) Grevskapet blev kortlivat. Jordagodset indrogs successivt till staten för att 1683 åter helt vara kronogods, så också Vidö. Efter denna reduktion förpantades skärgårds- hehmanet och förmedlades till 1 /8 mantal militie rustningsstam (nr 111). 1779 var ön skattköptenämns långt in på 1950-talet kronoskatte.

Bosättning

Vidö har utgjort en egen jordregisterfastighet så långt tillbaka vi kan följa den i det historiska källmaterialet. Under alla sekler har ön förblivit en ensamgård, ett skärgårdshemman med kanske flera brukare, men aldrig fler än en ägare. Denna spektakulära, men i skärgården inte på något sätt unika situation, har dock baksidan att det aldrig uppstått behov att upprätta kartor i samband med skiften eller hemmansklyvningar. Vi saknar alltså helt äldre karteringar, uppmätningar, beskrivningar eller taxeringar av såväl den rent fysiska ön som jordbruket, fisket och bebyggelsen. Det lär vid sekelskiftet 1900 ha funnits två gårdar på ön, dock i sāmjebruk, eftersom fastigheten aldrig är delad eller skiftad.

Basen för försörjningen på Vidö har med största sannolikhet varit den gängse; fiske i kombination med boskapsskötsel, sedemera också jordbruk.

På den ekonomiska kartan från 1945 redovisas ett kraftigt uppodlat landskap. De största åkerstyckena är upptagna norr om hustomten. Ett har namnet Mossen, vilket berättar att det handlar om en sk mossodling, alltså en jord utvunnen ur vattensjuk mark genom framför allt stora avrinningssdiken. Mindre och troligen äldre -med tanke på de amöbaformade konturerna- är säkerligen åkertegarna både norr och söder därom. Vidön är ingen speciellt stor ö och kan bara föda en begränsad boskapsstam. Så sent som på 1950-talet fanns en häst och nio nötkreatur. Vid samma tid fanns också fem hektar öppen åker. Men att Vidö samtidigt var en skogsgård är tydligt; 85 ha skog talar sitt tydliga språk.

Frukodlingstanken slog definitivt rot här på ön. Gårdstomten är på tre sidor omgiven av stora fruktträdplanteringar. De sträcker sig alla ända ner till strandkanten. Av det som återstår idag framgår med all önskvärd tydlighet vilken magnifik odling det en gång måste ha varit. Om försommaren är hela sydöstra sidan av ön ännu inbäddad i fruktblom, från sjön måst det se ut som en vit vägg. Även i åkerholmarna norr om gården finns många fruktträd.

Fiske

Till ön hör rejäla fiskevatten, framförallt i söder. I den fiskestatistik som upprättades för landet 1880 -och som är den äldsta- saknas tyvärr Vidö helt. Vi kan förutsätta ett inomskärsfiske. Det är för långt ut till öppet hav. Kanske gav den speciella stationära strömningen ett gott utbyte. År 1961 rapporteras att det finns en yrkesfiskare på ön, huvudsakligen inriktad på fjällfiske. 1985 startades en laxodling, som nu är nedlagd.

Moderna tider

Vidön elektrifierades först året dess förinnan, 1984. Vid samma tid fanns även får på ön.

Bebyggelse

Vidö gård ser från sjön mycket mer ut som en liten herrgård än ett vanligt skärgårdshemman. I fonden det stora präktiga gulmålade bostadshuset, högt uppdraget från hamnen. Från bryggan upp till huset leder en allé av päronträd, en allé som bildar en markerad centralaxel. De många frukträden bidrar på sitt sätt till förfiningen. Ladugården med fägårderna ligger på stort avstånd från bostadshuset. Övriga ekonomibyggnader ligger också på behörigt avstånd. Till yttermera visso är tomten och frukträdgården avskuren från såväl fägård som omliggande marker med hjälp av staket.

Bostadshuset nyuppfördes 1922 med den tidens alla stovulna proportioner och ideal; en modern stor corps de logi-liknande villa, målad i gult. Inte en rödstruken hukande stuga med lågt i tak och små fönster som annars dominerar skärgårdens öar. Ansatsen är utstuderat tydlig.

Under 1900-talets senare decennier har några hustomter avstyckats norr om hamngloet och bebyggts med fritidshus. Detta är det enda som ägomässigt, gränsmässigt och rent fysiskt hänt på ön sedan det stora bostadshuset uppfördes 1922.

Dagsläget

Stora delar av markerna hålls fortfarande öppna, men nu av frigående köttdjur. I brynen av gammal åker och äng växer ek, somliga riktiga sparbanksekar. Runt om inägomarken finns mängder av odlingssten uppkastad i rösen och murar. Gränsen mellan odlad och icke odlad mark är knivskarp, det går en absolut gräns som utgörs av allt från växande skog till åkerhak och stängsel.

På Vidön lyser det ännu i fönstren året runt..

Skydd och förordningar

Klass I Natur i östra Småland

Litteratur

Kalmar läns museums arkiv

Lantmäteriets arkiv

Socknar och gårdar i Tjust. Claes-Göran Petersén 2002

Frälsegods i Sverige under storhetstiden. Johan Almquist. 1976

Gods och gårdar, Kalmar län. 193

Skärgård. Jan Askteg ?

Meddelande rörande Sveriges fiskerier 1-2. Rudolf Lundberg 1883